УДК 347.639:347.633:347.642
DOI https://doi.org/10.51989/NUL.2026.4.9

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН З ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Лічман Леонід Григорович,
orcid.org/0009-0007-8532-3982
кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України, суддя у відставці,
провідний науковий співробітник відділу науково-правових експертиз
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У статті проаналізовано положення Конвенції ООН про права дитини, чинних нормативно-правових актів України, законопроєктів, зареєстрованих у Верховній Раді України, щодо регулювання відносин з влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Встановлено, що на сьогодні більше 90 процентів дітей від загальної кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштовано до таких сімейних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, як усиновлення, опіка, піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу.

Проаналізовано положення проєкту Цивільного кодексу України, який врегульовує сімейні відносини як приватні відносини, у тому числі й відносини з влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, зберігаючи усталені підходи до правового регулювання таких відносин й передбачаючи існуючі форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Підтримано підхід до фактичного виховання як сімейної форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Проаналізовано положення проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів захисту дітей і забезпечення їхнього права на сімейне виховання», яким, зокрема, пропонується з 1 січня 2027 року не здійснювати створення нових дитячих будинків сімейного типу, до чого критично ставиться автор статті. Доведено, що дитячий будинок сімейного типу доцільно зберегти як сімейну форму влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Підтримано пропозицію, викладену в проєкті Цивільного кодексу України, що батькам-вихователям для потреб дитячого будинку сімейного типу необхідно позачергово надавати обладнаний індивідуальний житловий будинок або багатокімнатну квартиру за нормами, встановленими законодавством, а також спеціально обладнаний транспортний засіб для перевезення дітей.

Ключові слова: *діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, форми влаштування, сімейне виховання, усиновлення, опіка, піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, приватні правовідносини.*

Lichman Leonid. Modern Tendencies in Legal Regulation of Relations on Placing Orphans and Children Deprived of Parental Care

The author of the article has analyzed the provisions of the UN Convention on the Rights of the Child, current regulatory legal acts of Ukraine, draft laws registered in the Verkhovna Rada of Ukraine on regulating relations on placing orphans and children deprived of parental care. It has been established that more than 90 percent of children from the total number of orphans and children deprived of parental care are currently placed in such family forms of placement of orphans and children deprived of parental care as adoption, guardianship, foster family, family-type orphanage.

The provisions of the draft Civil Code of Ukraine, which regulates family relations as private relations, including relations on the placement of orphans and children deprived of parental care,

have been analyzed with the preservation of established approaches to legal regulation of such relations and with the provision for existing forms of placement of orphans and children deprived of parental care. The author has supported a family form of placement of orphans and children deprived of parental care as the approach to actual upbringing.

The provisions of the draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Mechanisms for Protecting Children and Ensuring Their Right to Family Education" have been analyzed, which, in particular, offers to refrain from creating new family-type orphanages starting from January 1, 2027, which is criticized by the author of the article. It has been proved that it is advisable to preserve the family-type orphanage as a family form of placement of orphans and children deprived of parental care.

The author has supported the idea set out in the draft Civil Code of Ukraine, according to which parents-educators for the needs of a family-type orphanage should be provided with an equipped individual residential building or a multi-room apartment in accordance with the norms established by law, as well as a specially equipped vehicle for transporting children.

Key words: *orphans, children deprived of parental care, forms of placement, family upbringing, adoption, guardianship, care, foster family, family-type orphanage, private legal relations.*

Постановка проблеми. Удосконалення правового регулювання відносин з влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, завжди становить інтерес з позиції необхідності створення законодавцем такої правової бази, яка б сприяла саме вихованню дитини в сім'ї. Норми Конституції України від 28 червня 1996 року, які є нормами прямої дії, в ст. 52 наголошують на тому, що «утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу» [1]. У Преамбулі Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року зазначається, що держави-учасниці цієї Конвенції визнають, що «дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння» [2].

Отже, забезпечення для дитини можливості мати сімейне виховання є одним із обов'язків держави, який вона намагається виконати шляхом розвитку різноманітних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Згідно з ч. 1 ст. 6 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13 січня 2005 року № 2342-IV «за умови втрати дитиною батьківського піклування відповідний орган опіки та піклування вживає вичерпних заходів щодо влаштування дитини в сім'ї громадян України – на усиновлення, під опіку або піклування, у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу» [3].

З метою актуалізації проблематики, що розглядається, звернемося до статистичних даних. Так, у Звіті про підсумки діяльності Державної служби України у справах дітей за 2025 рік зазначається, що за оперативною інформацією служб у справах дітей обласних, Київської міської державних (військових) адміністрацій, станом на кінець 2025 року, на первинному обліку служб у справах дітей перебувало 59 325 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Сімейними формами охоплено 54 587 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що становить 92% від загальної кількості таких дітей [4, с. 11]. За оперативними даними служб у справах дітей обласних, Київської міської державних (військових) адміністрацій станом на кінець звітного періоду на місцевому обліку з усиновлення перебувало 14 352 дитини, які можуть бути усиновлені. З них: мають братів, сестер на обліку – 9 993 дітей (69,6%); мають інвалідність – 1 564 дитини (10,9%) [4, с. 5]. Станом на кінець звітного періоду в Україні функціонувало: 1 318 дитячих будинків сімейного типу (далі за текстом – ДБСТ), в них 8 727 дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа (4 594 хлопчиків, 4 133 дівчат), із них мають інвалідність – 620; 2 715 прийомних сімей, в них 5 121 дитина сирота та дитина, позбавлена батьківського піклування, та особа з їх числа (2 576 хлопчиків, 2 545 дівчат), із них мають інвалідність – 390. Всього в дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях виховується 13 848 дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування, та осіб з їх числа, з них: 12 200 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та 1 648 особи з їх числа. Впродовж 2025 року до дитячих будинків сімейного було влаштовано 1445 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до прийомних сімей – 816 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Протягом 2025 року було створено 86 ДБСТ. … Протягом 2025 року було створено 326 прийомних сімей. … Станом на кінець звітного періоду у 31 841 опікуна/піклувальника виховувалося 42 387 дітей, з них 1 971 дитина з інвалідністю. Опікуни, які перебувають у родинних стосунках з дітьми – 26 611 осіб. Не є родичами – 5 230 осіб [4, с. 12].

Аналіз наведених статистичних даних свідчить, що 92% дітей від загальної кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, мають саме сімейне виховання, при цьому кількість дітей, які влаштовані до дитячого будинку сімейного типу, свідчить про розвиток й такої форми сімейного виховання, що є важливим в контексті пропозицій, які на сьогодні надаються щодо ліквідації такої форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, як дитячий будинок сімейного типу.

У Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024–2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024–2026 роки з її реалізації, схваленій розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2024 р. № 1201-р, наголошується, що «ця Стратегія визначає забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні як ключове завдання державної політики, що має важливе значення для збереження та розвитку людського капіталу України, набуття членства в ЄС та передбачає реформування системи догляду та підтримки дітей для забезпечення найкращих інтересів кожної дитини» [5]. У цій Стратегії також вказується й на певні проблеми правозастосування щодо влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання в сім'ю і зазначається, що «результати дослідження, проведеного громадською спілкою "Українська мережа за права дитини" та громадською організацією "Всеукраїнський громадський центр "Волонтер", свідчать про відсутність спеціалізації суддів, що заважає оперативно розглядати справи, які пов'язані із забезпеченням права дитини на сім'ю. Справи про усиновлення розглядаються від одного до двох місяців, про позбавлення батьківських прав – протягом восьми місяців. Однією з причин перенесення та відповідно затягування розгляду справ з усиновлення є участь у таких справах присяжних. Також поширеними причинами затягування розгляду таких справ є перевантаження судової системи (справ більше, ніж судді можуть розглянути), наслідки збройної агресії Російської Федерації проти України (відсутність світла, повітряні тривоги, виїзд за кордон тощо)» [5].

Варто зазначити, що було внесено зміни до чинного законодавства України і вимогу щодо розгляду справ про усиновлення судом за участі присяжних було виключено з ЦПК України. У 2025 році в Україні судами першої інстанції було розглянуто 4627 справ про усиновлення [6], у 2024 році – 4 970 [7], тоді як у 2021 році – 2088 [8]. Зазначені статистичні дані свідчать про те, що в Україні усиновлення залишається традиційною сімейною формою влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання в сім'ю, як і встановлення опіки або піклування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, завжди привертали до себе увагу правників і були досліджені в наукових працях В. І. Борисової [9], К. С. Красник [10], У. В. Романюк [11], Л. М. Токарчук [12] та інших. Зокрема В. І. Борисова виснувала, що форми сімейного влаштування дитини, яка опинилася у складних життєвих умовах, і які врегульовані на рівні закону, не є вичерпними. Існують й інші форми, зокрема фактичне виховання дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, в сім'ї певної особи без відповідної правової підстави [9, с. 133]. Такий підхід науковиці доцільно підтримати. У. В. Романюк дослідила патронат як форму влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, проте, вбачається, що патронат

над дитиною більше тяжіє до соціальних послуг, що надаються сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Л. М. Токарчук запропонувала розуміти під формами влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, врегульовану законом процедуру, в межах якої здійснюються заходи задля постійної або тимчасової турботи про дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, визначеними відповідно до закону юридичними та/чи фізичними особами на підставі рішення відповідного органу державної влади та органу місцевого самоврядування [12, с. 11]. Цей висновок також заслуговує на увагу, оскільки, зазвичай, йдеться про перерахування форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування без визначення сутності самого поняття «форми» влаштування дитини на виховання в сім'ю.

В умовах воєнного стану, введеного в Україні з 24 лютого 2022 року, проведення рекодифікації цивільного законодавства України, реєстрації у Верховній Раді України законопроєктів щодо захисту прав дітей, питання правового регулювання відносин з влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, потребують додаткового наукового аналізу та свого вирішення на законодавчому рівні з урахуванням інтересів дитини.

Метою цього дослідження є визначення напрямів удосконалення правового регулювання відносин з влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, з метою забезпечення якнайкращих інтересів дитини.

Виклад основного матеріалу. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року проголошує, що «держава забезпечує пріоритет сімейного виховання дитини. Держава бере під свою охорону кожну дитину-сироту і дитину, позбавлену батьківського піклування» (частини 3, 4 ст. 5) [13].

Нині в Україні триває процес оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства України, що передбачає включення до ЦК України норм, які б безпосередньо регулювали сімейні відносини як приватні відносини. У Верховній Раді України зареєстровано проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09.04.2026) (далі – проєкт ЦК України) [14], який містить Книгу шосту «Право сімейне», розділ XVII якої присвячений влаштуванню дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Зокрема, в ст. 1655 проєкту ЦК України зазначається про усиновлення як пріоритетну сімейну форму влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [14]. Проєкт Цивільного кодексу України врегульовує відносини щодо встановлення опіки та піклування над дітьми, проте норми про опіку та піклування містяться в Главі 6 Книги першої цього законопроєкту. Такий підхід щодо викладення правових норм про опіку та піклування спрямований на усунення дублювання в правовому регулюванні відносин з опіки та піклування, що має нині місце у зв'язку з врегулюванням Цивільним кодексом України та Сімейним кодексом України відносин щодо встановлення опіки та піклування над дітьми. За цим законопроєктом пропонується зберегти такі сімейні форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, як прийомна сім'я і дитячий будинок сімейного типу. Так, згідно зі ст. 1695 проєкту ЦК України «прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла на виховання та для спільного проживання від одного до шести дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування» [14]. Натомість, відповідно до ст. 256^1 СК України «прийомна сім'я – сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» [13]. Отже, в процесі рекодифікації цивільного законодавства України пропонується збільшити кількість дітей до шести, які можуть виховуватися в прийомній сім'ї.

Відповідно до ст. 1699 проєкту ЦК України «дитячий будинок сімейного типу – це окрема сім'я, створена за бажанням подружжя або особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейного виховання та для спільного проживання не менше семи дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування» [14]. Згідно зі ст. 1700 проєкту ЦК України «батьки-вихователі – це подружжя або особа, яка не перебуває у шлюбі, що взяли на виховання та для спільного проживання дітей-сиріт,

дітей, позбавлених батьківського піклування. Батьки-вихователі мають обов'язки щодо виховання та розвитку дітей, встановлені главою 100 цього Кодексу. Батьками-вихователями не можуть бути особи, визначені статтею 1660 цього Кодексу. Батькам-вихователям для потреб дитячого будинку сімейного типу позачергово надають обладнаний індивідуальний житловий будинок або багатокімнатну квартиру за нормами, встановленими законодавством, а також спеціально обладнаний транспортний засіб для перевезення дітей» [14]. Пропозиція щодо надання батькам-вихователям крім індивідуального житлового будинку або багатокімнатної квартири ще й спеціально обладнаного транспортного засобу для перевезення дітей є слушною, враховуючи, що це сприятиме забезпеченню права дитини на достатній життєвий рівень, на фізичний і духовний розвиток, навчання.

Стаття 1574 проєкту ЦК України визначає права і обов'язки особи, яка взяла у свою сім'ю дитину, щодо її виховання: «Особа, яка взяла у свою сім'ю дитину-сироту, дитину, позбавлену батьківського піклування, або дитину, яку залишили без батьківського піклування (тимчасове фактичне виховання), а також особа, у сім'ю якої орган опіки та піклування тимчасово влаштував таку дитину, має права і обов'язки щодо виховання дитини та її захисту відповідно до приписів статей 1544–1547 цього Кодексу» [14]. Отже, цей законопроєкт безпосередньо не відносить фактичне виховання до форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Проте, за своєю сутністю фактичне виховання дитини є сімейною формою виховання дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. У цьому контексті варто підтримати позицію В. Борисової, про яку вже зазначалось вище, що форми сімейного влаштування дитини, яка опинилася у складних життєвих умовах, і які врегульовані на рівні закону, не є вичерпними. Крім того, В. Борисова зазначає, що фактичне виховання може бути охарактеризоване як прийняття особою – фактичним вихователем добровільного обов'язку постійного виховання та утримання дитини, яка втратила батьківське піклування – вихованцем, що не пов'язане з юридичним оформленням усиновлення, опіки або піклування, патронату, створення прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу [9, с. 136].

Варто зазначити, що істотні зміни в правовому регулюванні відносин щодо влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, передбачено проєктом Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів захисту дітей і забезпечення їхнього права на сімейне виховання (реєстр. № 15438 від 22.07.2026) [15]. Стаття 2561 цього законопроєкту передбачає, що «прийомна сім'я – сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до восьми (крім випадку, коли усі прийомні діти є рідними братами та сестрами, кількість яких перевищує вісім осіб) дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Для задоволення потреб дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують особливих умов виховання та догляду, утворюються спеціалізовані прийомні сім'ї. Напрями спеціалізації прийомних сімей, умови їх створення та функціонування встановлюються Кабінетом Міністрів України. У разі створення прийомної сім'ї особою, яка не перебуває у шлюбі, або спеціалізованої прийомної сім'ї догляд та виховання дітей в прийомній сім'ї здійснюється за участі помічника прийомних батьків. Критерії визначення потреби в залученні помічника прийомних батьків до догляду та виховання дітей в прийомній сім'ї встановлюються Кабінетом Міністрів України» [15]. Вбачається, що більш диспозитивно мають бути викладені положення щодо участі помічника прийомних батьків у разі створення прийомної сім'ї особою, яка не перебуває в шлюбі. У такому випадку можливим має бути залучення помічника прийомних батьків до виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Крім того, законопроєктом (реєстр. № 15438 від 22.07.2026) пропонується з 1 січня 2027 року не здійснювати створення нових дитячих будинків сімейного типу. Така пропозиція є неприйнятною, зважаючи на те, що наведені вище статистичні дані щодо функціонування

ДБСТ нині в Україні свідчать про їх ефективність і «життєздатність», оскільки до них влаштовують значну кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Враховуючи, що за чинним законодавством України розмір грошового забезпечення батькам-вихователям обчислюється так само, як і прийомним батькам, не вбачається доцільності припинення з 1 січня 2027 року створення дитячого будинку сімей ного типу.

Висновки. Розгляд сучасних тенденцій в правовому регулюванні відносин з влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, надає підстави виснувати, що доцільно підтримати положення проєкту ЦК України щодо збереження традиційних підходів до форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, удосконалюючи окремі елементи такого правового регулювання. Зокрема, доцільно підтримати пропозицію, що батькам-вихователям для потреб дитячого будинку сімейного типу необхідно позачергово надавати обладнаний індивідуальний житловий будинок або багатокімнатну квартиру за нормами, встановленими законодавством, а також спеціально обладнаний транспортний засіб для перевезення дітей. Недоцільно відмовлятися від створення дитячих будинків сімейного типу, як пропонується проєктом Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів захисту дітей і забезпечення їхнього права на сімейне виховання (реєстр. № 15438 від 22.07.2026). Доцільно до сімейних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, віднести фактичне виховання дитини.

Подальше дослідження наукових підходів, правозастосовної практики, законодавства України щодо форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в контексті визначення напрямів удосконалення правового регулювання відносин з сімейного виховання дитини сприятиме забезпеченню найкращих інтересів дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 02.07.2026).

2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021/card4#History (дата звернення: 02.07.2026).

3. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13 січня 2005 року № 2342-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text (дата звернення: 02.07.2026).

4. Звіт про підсумки діяльності Державної служби України у справах дітей за 2025 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2025/zvit-kids-2025.pdf (дата звернення: 02.07.2026).

5. Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024–2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024–2026 роки з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2024 р. № 1201-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2024-%D1%80#Text (дата звернення: 12.07.2026).

6. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2025 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2025 (дата звернення: 12.07.2026).

7. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2024 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024 (дата звернення: 12.07.2026).

8. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2021 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21 (дата звернення: 12.07.2026).

9. Борисова В. Проблемні питання форм сімейного влаштування дитини, що залишилися без батьківського піклування, за законодавством України. *Право України*. 2019. № 2. С. 133–147.

10. Красник К. С. Форми здійснення права особи на сім'ю за сімейним законодавством України : дис. …доктора філософії : 081 «Право» / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 202 с.

11. Романюк У. В. Патронат як форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03 / Хмельницький університет управління та права. Хмельницький, 2018. 225 с. URL: https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0418U005225/ (дата звернення: 20.07.2026).

12. Токарчук Л. М. Влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як реалізація принципу державної охорони сім'ї : дис. … доктора юрид. наук : 12.00.03 / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. – Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 495 с. URL: https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0521U101736/ (дата звернення: 20.07.2026).

13. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text (дата звернення: 12.07.2026).

14. Проєкт Цивільного кодексу України (реєстр. № 15150 від 09.04.2026). URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69837 (дата звернення: 25.07.2026).

15. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів захисту дітей і забезпечення їхнього права на сімейне виховання (реєстр. № 15438 від 22.07.2026). URL: blob:https://itd.rada.gov.ua/1039903a-de1d-4f5f-948e-57dea2a75f2d (дата звернення: 20.08.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 21.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)